

Dubravka Sesar
Filozofski fakultet, Zagreb
dsesar@ffzg.hr

O sintaksi poezije i poeziji sintakse na jednom pjesničkom primjeru

Na jednom kratkom ulomku iz pjesme J. Seiferta *Proletni rondeaux* – usporedbom izvornika i hrvatskoga prepjeva – pokušat ćemo kroz sintaktičku raščlambu strogo vezanoga stiha ilustrirati *magiju jezika*, odnosno prikazati bar jednu od mnoštva jezičnih funkcija na širokom prostoru umjetnosti riječi.

0. Uvod

Odnos između lingvistike i poetike, vječnu temu jezikoslovaca i književnih teoretičara, ovdje ćemo svesti na Jakobsonovu misao da je za »analizu pjesme u potpunosti kompetentna poetika, a nju valja definirati kao sastavni dio lingvistike, koji se bavi poetskom funkcijom jezika u njezinu suodnosu prema drugim jezičnim funkcijama« (Jakobson 1971: 85). Naime, iako se i poetika i lingvistika bave jezičnim pitanjima, samo je lingvistika opća znanost o jeziku i poetika je nužno njezina sastavnica.

Ovdje se nećemo baviti poetikom osim u onoj mjeri koju zahtijeva naša jezična analiza, i to ne cjelovita, jer bi ona opsegom daleko nadmašila zadani opseg ovoga priloga (za usporedbu – Jakobsonov tekst posvećen *samo* Máchinu stihu o grličinu glasanju opsežna je studija o fonetskim i prozodijskim sredstvima u funkciji Máchina poetskoga *milozvučja*, *ibid.* 245–265). Ograničit ćemo se na sintaktičku, a to znači i semantičku analizu izvornika i hrvatskoga prepjeva (D. Dorotić Sesar) pjesme češkoga pjesnika Jaroslava Seiferta.¹ Štoviše,

1 Jaroslav Seifert (1901–1986), jedini češki dobitnik Nobelove nagrade za književnost, javio se najprije naivističkim stihovima tzv. proleterske poezije te nastavio pisati u duhu poetizma »devětsilske« avangarde, da bi se 1930-ih odvojio od te struje i okrenuo pomirljivom odnosu

ograničit ćemo se na nekoliko stihova koji ilustriraju složenost sintaktičke strukture pjesme.

Pjesma *Proljetni rondeaux* (*Jarní rondeaux*) poetski je strukturirana od devet cjelina u formi rondela, koju čine tri strofe – dvije četverostihovne i jedna šesterostihovna. Unutar svakoga rondela prva dva stiha iz prve strofe ponavljaju se kao treći i četvrti stih druge strofe, odnosno kao peti i šesti stih treće strofe. Na sličan su način rasporedene i rime – u svakom se rondelu ponavljaju po sistemu koji je uvjetovan ponavljanjem spomenutih stihova: **abba – abab – ababab**. Izmjenjivanje osmeraca (a–rime) i deveteraca (b–rime) također se sustavno ponavlja, a metrički je riječ o četverostopnome jambu s hiperkatalektičkim svršetcima u stihovima sa ženskim rimama. U prepjevu su sve rime pretvorene u ženske, čime je riješen problem izmjene osmeraca i deveteraca, a izvorna metrička shema time nije znatnije narušena. Cezure su pomične (iza 3., 4. ili 5. sloga), što je prevoditelju omogućilo veću slobodu. Rondeli se tako ciklički ponavljaju do kraja i za versifikacijski je opis dovoljan jedan (u prilogu zbog potpunije ilustracije navodimo prva dva).

Cjeloviti bi lingvistički opis bio opsežan i složen jer rondel kao forma više-struko i strogo vezanoga stiha podrazumijeva neuobičajenu pa i *neprirodnu* uporabu sintaktičkih sredstava u najširem smislu, odnosno svih sintaktičkih sastavnica – od leksičke preko modalne i gramatičke do semantičke i funkcionalne (komunikacijske) – u specifičnoj poetskoj funkciji.

S obzirom na *preživjelu* formu rondela kojim Seifert uspješno eksperimentira u svojoj postmodernističkoj nostalgичno intoniranoj poetskoj metafori (proljeće: sjećanje na mladost i ljubav), ne može se reći da su izražajna (jezična i stilska) sredstva u toj pjesmi neprirodna u smislu afektiranja i bilo kakvoga pretjerivanja.² Naprotiv, leksik je jednostavan, svakodnevni, oblici su standardni, nema ni elemenata češkoga supstandarda ni arhaizama ni artificijelnih oblika. I lirska je shema uobičajena: proljetna noć budi čežnjiva sjećanja na mladost (u 8. rondelu pjesnik pita: Proljeće, zašto uvijek tako žuriš, / a možda te vidim posljednji put?) i romantičnu ljubav (u 5. se rondelu simbolički *pojavljuje* i sam Mácha, najveći pjesnik češkoga romantizma: Pričekat ću da Mácha završi / ovu upravo započetu pjesmu, / ja pitam, a ti ćeš najvjerojatnije / niječno odmahnuti glavom.). U pjesničkim slikama nema zagonetnih apstrakcija, jednostavne su i prepoznatljivije, na statičnoj podlozi pjesnikove intime isprepleću se lirske emocije, a drama prolaznosti odvija se dinamikom oživljavanja nježnih, nostalgичnih sjećanja na ljubav. U pjesmi nema ni velikih riječi ni velikih stra-

prema svijetu. U tome melankoličnom »razdoblju kantilene« i harmonije između čovjeka i svijeta, nastalo je 20–ak zbirki koje su mu donijele iznimnu popularnost, a među njima je i *Jaro, sbohem* (1937.) s pjesmom *Jarní rondeaux*. Nakon 8 godina šutnje ponovno se javlja s refleksivno–meditativnom lirikom koja je obilježena promijenjenom, tamnom vizijom svijeta. Kao predsjednik Saveza pisaca u vrijeme Praškoga proljeća (1968.) kažnjen je 10–godišnjom zabranom objavljivanja.

2 O rondelu kao »izvještačenoj« formi provansalske i starofrancuske renesansne poezije S. Petrović (u: Škreb – Stamač 1986: 315) kaže da se (nakon renesanse) »ti oblici javljaju samo u vremenima sklonim manirizmu« pa ih u tome kontekstu »nazivamo pretjerano i afektirano korišćenje izražajnih mogućnosti jezika«.

sti. Njezina je ljepota upravo renesansna: jednostavan je sadržaj ukomponiran u složenu formu koja *ne zvoní* praznim riječima i nategnutim rimama.

Vezani stih ipak nužno, u manjoj ili većoj mjeri, remeti i *deformira* neutralnu, neobilježenu ili standardnu sintaksu bilo kojega jezika. U našem je slučaju problem sintakse originala potenciran problemom sintakse prepjeva. Ne ulazeći u područje teorije prevodenja za koju je vjernost pjesničkoga prijevoda (prepjeva) originalu prvorazredni translatoški problem (usp. Levi 1982, Užarević 1994, Kravar 1994 i dr.), ovdje ćemo ocjenu poetske vrijednosti prepjeva i njegove vjernosti originalu prepustiti onima koji su za to područje kompetentniji i koji ovaj primjer mogu ocijeniti s potrebne distance. U svojoj ćemo se analizi osloniti na iskustvo prevoditelja i spoznaje jezikoslovca.

1. Sintaksa izvornika i sintaksa prepjeva

Iz konteksta prvoga rondela izabrali smo cijelu prvu strofu i prva dva stiha druge strofe, na kojima ćemo sintaktički usporediti original (O) i prepjev (P), a zbog potpunijega opisa dodajemo i doslovni filološki prijevod (DP) tih stihova.

Usporedbu ćemo izvršiti na dvjema osnovama: prema tradicionalnoj strukturno–funkcionalnoj sintaksi (TS) i prema dvorazinskoj (gramatičko–semantičkoj) valencijskoj sintaksi (DVS). Iako poezija po definiciji krši pravila oblikovanja neutralnih (neobilježenih) modalnih shema iskaza (MO), uzet ćemo u obzir i MO i red riječi (RR), odnosno aktualnu rečeničnu perspektivu u smislu članjivosti iskaza na njegov tematski i rematski dio (T+R).

Izabrani stihovi zajedno čine dvije rečenice.

- (O1) Utkána z modrošedých par / je půlnoc, když se k jaru chýlí. /
- (O2) Už nechodí do bílé vily / básníci mrtví z dávných jar // a přioděni do čamar, / dnes už jen stín či přízrak bílý.
- (P1) Od sivoplave pare tkana / je ponoč proljećem što diše. /
- (P2) U bijelu vilu neće više / pjesnici mrtvi davnih dana // u surkama od modra lana; / u utvare se pretvoriše.
- (DP1) Satkana od sivoplave pare / je ponoč, kad se proljeće približi. /
- (DP2) Više ne idu u bijelu vilu / pjesnici mrtvi iz davnih proljeća // i ogrnuti svečanim ogrtačima, / danas (su) samo sjena ili utvare bijele.

1.1. TS–opis

Struktura O1 ima MO složenoga izjavnoga iskaza s dva indikativa prezenta i promjenjivom (silazno–uzlazno–silaznom) intonacijom koju pojednostavljeno možemo prikazati ovako:

Utkána	z	modrošedých	par	/	je	půlnoc,	když	se	k	jaru	chýlí.
Ut						půl			k	ja	
	ká	z	mo	še	par	je	noc	když		ru	chý
	na	dro	dých					se			lí.

Ova je MO shema (kao i druge koje ćemo ovdje prikazati) intonacijski varijabilna. Budući da je RR u poetskoj funkciji, rečenični naglasak valja tražiti na razini poetske simbolike, ovdje najvjerojatnije u drugom stihu pjesme, koji je i rematski dio iskaza.

Iskaz O1 gramatički je oblikovan kao zavisno–složena vremenska rečenica (usp. DP1), pri čemu je vremenska zavisna rečenica deagentna i besubjektna (jednočlana):

pûlnoc je utkána (S+P)³ →
 → utkána je z par (P+Advz+subst.) → z modrošedých par
 (Atadj. +Advz+subst.)
 → (*když*) chýlí se k jaru (Advtemp. sent. = P/Vimpers. +Advk+subst.)

Struktura P1 ima istu osnovnu MO, s vrlo sličnom intonacijom:

Od sivoplave pare tkana / je ponoć proljećem što diše.

	si		po	pro		
Od	vopla	pa	tka	je	noć	lje
	ve	re	na		ćem	što
					še.	

Arhaični RR u zavisnoj rečenici podređen je metričkoj shemi: proljećem *što* diše – umjesto neobilježena RR: *što/koja* (o)diše proljećem.

Gramatički je oblikovana kao zavisno–složena atributna rečenica (atributna se odnosi na imenicu–subjekt ponoć).

ponoć je tkana (S+P) →
 → tkana je od pare (P+Advod+subst.) → od sivoplave pare
 (At+Advod+subst.)
 → ponoć (*što/koja*) diše (At. sent. = S+P) → diše proljećem (P+Advsubst.)

Promjena u sintaktičkoj strukturi P1 (dvočlana atributna na mjestu jednočlane vremenske rečenice) ne narušava semantičku liniju originala jer drugačijim sredstvima prenosi isti sadržaj (sliku duboke noći u sivoplavoj izmaglici na početku proljeća).

Struktura O2 također ima MO izjavnoga iskaza s indikativom prezenta.

Už nechodí do bílé vily / básníci mrtví z dávných jar //

	ne		bá			
Už	cho	bí	vily	sní	mr	z dáv
	dí	do	lé	ci	tví	ných

a přioděni do čamar, / dnes už jen stín či přízrak bílý.

	přio		stín	pří		
a	dě	do	ča	dnes	už	jen
	ni	mar		či	zrak	bí
						lý.

3 Među simbolima uobičajenim u klasičnoj sintaksi (S, P, O itd.) Adv označava adverbijal, tj. priložnu oznaku.

Ova je struktura gramatički oblikovana kao dvočlana rečenica u kojoj je subjekt (básníci) proširen nizom atributnih konstrukcija (uključujući i dvije apozicijske). Sintaktički jednostavnija struktura nastaje preoblikom apozicijskoga sklopa u posljednjem stihu u atributnu zavisnu rečenicu ili u sastavnu rečenicu (jednoj i drugoj formalno nedostaje kopulativni dio dvostrukoga imenskoga predikata) (usp. DP2).

básníci nechodí (S+P) →
 → nechodí už (P+Adv)
 → nechodí do vily (P+Adv) → do bílé vily (Atadj. +Advdo+subst.)
 → básníci mrtví (S+Atadj.)
 → básníci z jar (S+Atz+subst.) → z dávných jar (Atadj. +Atz+subst.)
 → básníci přioděni (S+Atpart.) → (kteří jsou) přioděni do čamar (P+Advdo+subst.)
 → básníci (dnes už jen) stín / přízrak (S+Ap) → bílý přízrak (Atadj. +Ap)
 → básníci (kteří) jsou stín / přízrak (S+P) → (a) dnes / už / jen jsou stín / přízrak (Adv+P)

Struktura P2 nema posve istu MO kao O2 jer je iskaz oblikovan s dva indikativa (eliptičnoga futura i aorista) i dvije završne kadence.

U bijelu vilu neće više / pjesnici mrtvi davnih dana // u surkama od modra lana/
 bi ne pjes
 U je vilu će vi ni mr dav da u surka mo la
 lu še ci tvi nih na ma od dra na;
 u utvare se pretvoriše.
 ut tvo
 u va pre ri
 re se še.

Struktura P2 gramatički je slična O2, osim što drugi stih druge strofe čini posebnu, asindetsku rečenicu (točka–zarež označava i veću gramatičku samostalnost i jaču semantičku povezanost s prethodnim dijelom).

Prva je rečenica oblikovana eliptično (ispušten je infinitivni dio glagolskoga predikata), a subjekt je proširen nizom atributa. Zbog izostavljanja prijedloga *iz* (u originalu *z*), koji bi poremetio metričku shemu, konstrukcija »pjesnici mrtvi davnih dana« ostaje nažalost dvoznačna. Može se shvatiti pogrešno – kao spoj pridjeva–atributa i njegova priložno–vremenskoga dodatka: mrtvi → davnih dana / mrtvi → *odavno*, iako ni to ne bi narušilo semantičku osnovu iskaza.

Druga rečenica u strukturi P2 (u utvare se pretvoriše) gramatički je nezavisna rečenica koja se odnosi na subjekt (pjesnici) pa se može preoblikovati u atributnu zavisnu (*koji se pretvoriše u utvare*) ili u atributni sklop (*pretvoreni u utvare*), kao što je to slučaj u O2.

pjesnici neće (*íci*) (S+P) →
 → neće (*íci*) više (P+Adv)
 → neće (*íci*) u vilu (P+Adv) → u bijelu vilu (Atadj. +Advdo+subst.)
 → pjesnici mrtvi (S+Atadj.)

→ pjesnici (iz) dana (S+At(iz)+subst.) → (iz) davnih dana
 (Atadj. +At(iz)+subst.)
 → pjesnici u surkama (S+Atu+subst.) → u surkama od lana
 (Atu+subst. +Atod+subst.) → od modra lana (Atod+subst. +Atsubst.)
 pjesnici se pretvoriše (S+P) →
 → pretvoriše se u utvare (P+O)

RR u strukturama O2 i P2 razlikuje se (kao i u O1 i P1) ponajprije zbog metrike i rasporeda rima, a na njih u znatnoj mjeri utječu prozodijska obilježja dvaju jezika. Sadržaji, koji zajedno sa zvukovnim (jezičnim i versifikacijskim) sredstvima diktiraju RR više nego gramatički čimbenici, u prepjevu su često reducirani zbog kvantitativnih razlika između čeških i hrvatskih oblika (laički bi se reklo da je češki *kraći* od hrvatskoga, što zorno ilustrira stih: dnes už jen stín či přízrak bílý).

Nizovi (koordinacije) atributnih konstrukcija, pjesničke inverzije, intonacijska varijabilnost i pomičnost rečeničnoga naglaska uz ostale strukturne karakteristike poetskoga iskaza otvaraju niz pitanja s gledišta aktualne (kontekstualne) rečenične perspektive. Odnos između tematskoga i rematskoga dijela iskaza u poetskom RR očito valja prepustiti doživljaju poezije i povezati sa stilskim interpretacijama.

1.2. DVS–opis⁴

Propozicija O1: Utkána z modrošerých par / je pŭlnoc, když se k jaru chýlí.

Utkána z modrošerých par / je pŭlnoc

Navedenim se iskazom denotira mikrosituacija »netko/nešto čini da netko/nešto postoji« – iz propozicijskoga tipa **egzistencija** (ako je shvatimo tako da se ponoć stvara tkanjem od sivoplave pare).

Elementarna sintaktička struktura koja stoji iza navedenog iskaza, predstavljena kompleksnim rečeničnim uzorkom, jest sljedeća:

Agens / kauzator	– VF	– pacijens	– pacijens
S _{nom}	– VF	– S _{ak}	– S _{z gen}

Leksički specificirana, ta bi struktura rezultirala **iskazom:** NĚKDO / NĚCO – tká – pŭlnoc – z par.

No propozicija koja se želi iskazati dodatno je hijerarhizirana deagentizacijom, pri kojoj glagol iz aktiva prelazi u pasiv, pacijens koji je bio iskazan akuzativom iskazuje se nominativom, a agens / kauzator potiskuje se u drugi plan te se i ne izriče, što rezultira **iskazom:**

pŭlnoc – je utkána – z par

4 Dvorazinska valencijska sintaksa na ovaj je primjer aplicirana prema modelu koji daju novije češke sintakse (primjerice M. Grepl, P. Karlík, *Skladba spisovné češtiny*, Praha 1986.); disertacija P. Vukovića (2007.) dokazuje uspješnost primjene toga modela na hrvatski.

Tako dobivena struktura, sastavljena od konstitutivnih rečeničnih članova, proširuje se fakultativnim rečeničnim članovima:

- a) atributom (z modrošerých par), koji se u načelu može dodati svakoj imenskoj riječi, a tumači se kao preoblika elementarne sintaktičke strukture:

Nositelj obilježja – VF

S_{nom} – VF

kojom se tipično označava mikrosituacija »netko/nešto ima neko obilježje« (páry jsou modrošeré), koja pripada propozicijskom tipu **obilježja**. (Predikator na kojemu se temelji rečenica jest být modrošerý.)

- b) priložnom oznakom vremena, koja ima semantičku ulogu *tempusa*, a iskazuje se u formi *když*SENT, tj. sporednom surečenicom uvedenom veznikom *když* (když se k jaru chýlí). Sama surečenica iskazuje pak mikrosituaciju »negdje postaje nekako«, koja pripada propozicijskom tipu **obilježja** i odnosi se na obilježja okolne sredine. Riječ je o semantičkom rečeničnom uzorku:

(lokus) – VF

u kojemu je predikator obično bezlični glagol, ali može se raditi i o nekom analitičkom predikatoru (u našem slučaju: chýlit se k jaru), koji ne dopušta iskazivanje subjekta, ali otvara poziciju za potencijalno iskazivanje priložne oznake mjesta, i to u bilo kojemu od oblika u kojemu se ona inače može iskazati.

U P1 razlikuje se samo ova surečenica. Ona u osnovnu strukturu nije umetnuta kao fakultativni rečenični član s ulogom *tempusa* nego kao još jedan atribut uz imenicu *proljeće*, ovoga puta iskazan u obliku *što*SENT, tj. kao odnosna rečenica uvedena veznikom *što*. Ona je dobivena preoblikom od iskaza: ponoć diše proljećem, kojim je iskazana mikrosituacija »netko radi« iz propozicijskoga tipa **proces**a, i ima strukturu:

procesor – VF

S_{nom} – VF

Oblikom »proljećem« iskazuje se fakultativni (nekonstitutivni) rečenični član – *circumstant*.

Propozicija O2: Už nechodí do bílé vily / básníci mrtví z dávných jar // a přirodění do čamar, / dnes už jen stín či přízrak bílý.

Už nechodí do bílé vily / básníci

Iskazom se denotira mikrosituacija »netko radi« iz propozicijskoga tipa **proces** s elementarnom strukturom:

procesor – VF

S_{nom} – VF

Kao fakultativni član uvodi se priložna oznaka, sa semantičkom ulogom *direktiva* i u obliku S_{do gen} (do vily), unutar koje je uz imenicu uveden još jedan nekonstitutivni član – atribut (do bílé vily).

U P2 direktiv je iskazan u drugom obliku, koji je jezično specifičan, a karakteristično je i to da je prediktor najprije modificiran modalnim glagolom, a zatim i ispušten.

básníci mrtví – básníci jsou mrtví
básníci z dávných jar – básníci jsou z dávných jar
básníci dnes stín – básníci jsou dnes stín
básníci dnes přízrak – básníci jsou dnes přízrak
přízrak bílý – přízrak je bílý

Koordinacija atributa, koji se izvode iz elementarnih struktura kojima se označava mikrosituacija »netko ima neko obilježje« iz propozicijskoga su tipa **obilježje**.

básníci přioděni do čamar – básníci jsou přioděni do čamar

Iskaz dobiven deagentizacijom od NĚKDO přioděl básníky do čamar, koji denotira mikrosituaciju »netko čini da netko dođe u nešto« iz propozicijskoga su tipa **lokalizacija**.

U P2 – pjesnici mrtvi davnih dana u surkama od modra lana – također se može objasniti kao koordinacija atributa, koji se izvode iz elementarnih struktura kojima se označuje mikrosituacija »netko ima neko obilježje« iz propozicijskoga tipa **obilježje**.

Međutim, iskaz – u utvare se pretvoriše – denotira mikrosituaciju »netko/nešto postaje nekim/nečim« iz propozicijskog tipa **obilježje**, s elementarnom strukturom:

Pacijens – VF – pacijens
S_{nom} – VF – S_{u ak})

I ovaj sintaktički opis, kao i prethodni, posve apstrahira *poetičnost* iskaza, ali za razliku od njega definira semantičke kategorije i operira semantičkim instrumenarijem koji ima (ili bi trebao imati) univerzalnu namjenu. Ne ulazeći u prednosti i nedostatke dvaju ovdje primijenjenih opisa, možemo zaključiti da se analizirani stihovi u originalu i prepjevu semantički ne razlikuju, a sintaktički se razlikuju u jednome elementu, što svakako ide u prilog prepjevu. Međutim, analiza jasno pokazuje da o poetskoj naravi pjesme kao i o uspješnosti prepjeva, odnosno njegove *vjernosti* izvorniku, sintaksa kazuje malo – i ona formalna i ona semantička.

2. Uza sintaktičku raščlambu

S jezikoslovnoga se gledišta poetsko djelo ostvaruje i doživljava kao kompleks svih jezičnih sredstava i postupaka u poetskoj funkciji. Da bi opis bio potpun, on ne može ostati na sintaksi, iako ona pokriva sva jezična sredstva, pa i ona leksička. U našem se prepjevu pojavio npr. leksički problem naziva starinskoga svečanoga ogrtača (češ. čamara), koji opisom »blokira« cijeli jedan stih i možda nije najsretnije riješen (surka od modra lana), ali je prepoznatljiv

u hrvatskoj kulturnoj tradiciji. Manji je problem bijela vila, koja kao metafora sastajališta pjesnika čitatelju ostaje tajnovita, a možda je pjesniku poslužila samo kao rješenje za rimu (vily – bílý).

Oblici su poseban jezični problem u prevodenju vezanoga stiha (i tu se može reći da je češki *krači* od hrvatskoga, npr. u složenim oblicima perfekta i futura). Pojedini su sadržaji u prepjevu ispušteni samo zbog duljine izvornih oblika, npr. u prvom stihu drugoga rondela (jaro prišlo hned). Hrvatski aorist, inače spasonosan u prevodenju kratkih glagolskih oblika, u našem je primjeru poslužio samo kao versifikacijsko sredstvo (neće više – pretvoriše). Prva strofa drugoga rondela otkriva i neka jezična ograničenja originala (npr. izbor leksika uvjetovan rimom: prišlo hned – rozvřjet), koje je prepjev izbjegao.

Stilske razlike između originala i prepjeva također mogu biti posljedica jezičnih razlika. U šesterostihu prvoga rondela susrećemo jednu uobičajenu personifikaciju ludo zaljubljenoga srca –... ty, pro kterou srdce šílí, koja je zbog rime u hrvatski prenesena folklorno stiliziranom metaforom:... ti, mog srca rana. Dvostih o nemirima ispunjenom (pre)brzom dolasku proljeća u prepjevu se jezično *skraćuje* na metaforu njegova *vrenja* nemirima (i opet zbog rime: vrije – prije).

Paralelno iščitavanje originala i prepjeva pokazuje da jezik, a prije svega sintaksa, ograničava postizanje geometrije tekstova u dvama jezicima pa se isti sadržaji ne nalaze na istome mjestu, odnosno u paralelnom stihu. Ni sami sadržaji ne mogu biti identični, ali se kraćenje obično lakše opravdava nego dopunjavanje, npr. prvi stihovi treće strofe prvoga rondela u prepjevu su dopunjeni usporedbom (Na krovu, *svijetla poput dana*, / zakašnjela se luna njiše.), koja zamjenjuje izvorni opis mjesečeva sjaja (Na střeše leží *světla cár*, / to *svítí* měsíc opozdilý). Svi su ovi jezični i stilski elementi vjerojatno zanimljiviji od sintakse, ali oni se u potpunosti ostvaruju upravo u sintaksi.

3. Umjesto zaključka

Na kraju se možemo vratiti Jakobsonovim razmišljanjima o odnosu lingvistike i poetike, odnosno gramatike i poezije. Zna se da je poezija kao vrhunska umjetnost riječi sva ispunjena jezikom, svim njegovim bogatstvima i najboljim njegovim mogućnostima, ukratko da je pjesništvo najviša djelatna snaga jezika (Friedrich 1969: 112). Drugo je pitanje ima li u lingvistici ili u gramatici poezije. Sasvim sigurno je ima, samo je treba potražiti – u igri glasova, riječi i oblika, u sintaktičkim i frazeološkim sklopovima. Ta igra ima svoja pravila koja ne vrijede isto u svim situacijama pa se u jezikoslovnim istraživanjima najveća pozornost posvećuje jezičnim funkcijama (prema Jakobsonu 1971: 83⁵ – emocionalnoj i konativnoj, a na toj relaciji i kognitivnoj, poetskoj, fatičkoj i metajezičnoj). Umjesto zaključka dodajmo i ovaj citat: »Svi mi moramo napokon priznati da su i lingvist gluh za poetsku funkciju jezika i književni teoretičar ravnodušan prema lingvističkim problemima i neupućen u lingvističke metode podjednako *kričav* anakronizam« (isto, 1971: 116).

5 Iz studije »Lingvistika i poetika«, str. 73–116.

Literatura

- Friedrich, H. (1969): *Struktura moderne lirike*, Zagreb.
- Jakobson, R. (1971): *Studies in verbal Art. Texts in Czech and Slovak*, Ann Arbor.
- Kravar, Z. (1994): Izvorni i prijevodni stih, *Književna smotra* br. 91, str. 98–123.
- Levý, J. (1957): *České theorie překladu*, Praha.
- Levi (Levý), J. (1982): *Umjetnost prevodenja*, Sarajevo.
- Pranjić, K. (1973): *Jezik i književno djelo*, Zagreb.
- Strukturalizam* (1970), posebno izdanje časopisa *Kritika*, Zagreb.
- Škreb, Z., Stamać, A. (1986): *Uvod u književnost. Teorija, metodologija*, Zagreb.
- Užarević, J. (1994): Prema teoriji pjesničkoga prevodenja, *Književna smotra* br. 91, str. 90–97.
- Vuković, P. (2007): *Prednosti dvorazinske valencijske sintakse u sintaktičkom opisu slavenskih jezika – na primjeru češkoga i hrvatskoga jezika*, disertacija, rukopis.

Izvori

- Jaroslav Seifert, *Jaro, sbohem*, Prag 1946.
- Dušan Karpatský, *Zlatna knjiga češkoga pjesništva*, Zagreb 2003. (J. Seifert – str. 426–445)

On the syntax of poetry and the poetry of syntax Exemplified by a passage from a poem

By comparing the syntactical structure of the original poem from the Czech Nobel Laureate (1984) Jaroslav Seifert's *Jarní rondeaux* («Spring rondo») with its Croatian translation – *Proljetni rondeaux* we tried to illustrate *the magic of language*, namely to present at least one of the many linguistic functions in the broad field of word art. Foremost we rely on well-known Jacobson's attitudes towards linguistics and poetry, i. e. grammar and poetry. The said poem has a very complex verse structure; Seifert experiments with the »archaic« form rondo (famous from the Provençal and Old-French Renaissance poetry) and artfully applies the verse possibilities of the Czech language. Because of its structure the poem is a great challenge to translators; furthermore, the cyclic repetition of poetic passages and the strictly bound verse makes it linguistically demanding. However, the complex form is filled with a simple content, thus it is not problematic in terms of meaning; one »simple« lyrical, nostalgic, poetic metaphor (spring: reminiscence on youth and love) is unpretentious in style and lexis. Nevertheless, the rondo form necessarily bothers and »deforms« the neutral, unmarked or standard syntax. The parallel syntactic analysis and comparison of a selected short passage from the original poem and its translation was carried out by drawing upon two syntactic approaches: the traditional structural-functional syntax and the two-level valence syntax. Although by definition poetry breaks the rules of creating neutral modal expression schemes, the modal aspect is also taken into consideration, as well as the word order, i. e. the information structure of the sentence. The analysis of the chosen verses, based on the two syntactical descriptions, has shown that the original and its translation do not differ on the semantic level, whereas on the syntactic level they vary in only one element. However, the study undoubtedly displays that the syntax – the formal and the semantic one – by itself does not reveal much about the poem's poetic character or the quality of the translation. To make the description complete we cannot hold on only to syntax, for the poetic work is accomplished and perceived as a complex structure of all linguistic means (lexical and grammatical) and procedures in the poetic function. The function of the other linguistic (and stylistic) poem's elements is illustrated on particular examples and comparisons. Although these elements might be more appealing than the mere syntax, their entire realization is accomplished solely within the syntax.

Ključne riječi: Seifert, Jaroslav, sintaktička analiza, pjesništvo, češka književnost
Key words: Seifert, Jaroslav, syntactic analysis, poetry, Czech literature

Prilog

JAROSLAV SEIFERT

JARNÍ RONDEAUX

Utkána z modrošedých par
je půlnoc, když se k jaru chýlí.
Už nechodí do bílé vily
básníci mrtví z dávných jar

a přioděni do čamar,
dnes už jen stín či přízrak bílý.
Utkána z modrošedých par
je půlnoc, když se k jaru chýlí.

Na střeše leží světla cár,
to svítí měsíc opozdilý,
když jdu tu já, a kroků pár
spíš ty, pro kterou srdce šlí.
Utkána z modrošedých par
je půlnoc, když se k jaru chýlí.

Už vím, proč jaro přišlo hned,
to jaro plné nepokoje,
když vezmeš poupě v ruce svoje,
počne se tiše rozvíjet.

Jen ještě jednou, naposled
říkám si, trochu se tě boje:
Už vím, proč jaro přišlo hned,
to jaro plné nepokoje.

To nebyl život, to byl let,
ó, mládí! Jak už vzdáleno je!
Moci se vrátit jednou zpět
a usednouti u orloje.
Už vím, proč jaro přišlo hned,
to jaro plné nepokoje.

PROLJETNI RONDEAUX

Od sivoplave pare tkana
je ponoć proljećem što diše.
U bijelu vilu neće više
pjesnici mrtvi davnih dana

u surkama od modra lana;
u utvare se pretvoriše.
Od sivoplave pare tkana
je ponoć proljećem što diše.

Na krovu, svijetla poput dana,
zakašnjela se luna njiše.
Dok blizu ti, mog srca rana,
sad spavaš, ja koračam tiše.
Od sivoplave pare tkana
je ponoć proljećem što diše.

Znam zašto proljeće već svojim
svim nemirima tako vrije,
u dlanovima nježnim tvojim
i pupoljak procvate prije.

Još jednom ću ti riječ il dvije
još reći, malo te se bojim:
Znam zašto proljeće već svojim
svim nemirima tako vrije.

To let je bio, život nije.
O mladosti u snima mojim!
Da vratit mi se da ko prije
pod starom urom sate brojim.
Znam zašto proljeće već svojim
svim nemirima tako vrije.